

ข้อค้นพบแผนลดความเสี่ยงด้านสุขภาพ “ข้อมูลชุมชน พื้นที่คน พื้นที่ภัยคลิตี้”

จากกระบวนการทำข้อมูลชุมชนของชุมชนบ้านคลิตี้ล่าง ช่วงเดือนกันยายนถึงธันวาคม 2558 ที่ผ่านมาได้นำมาสู่การสื่อสารสาธารณะ โดยได้สรุปจาก รายการเวทีสาธารณะ ตอน “ข้อมูลชุมชน พื้นที่คน พื้นที่ภัยคลิตี้” เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2559 ทางสถานีโทรทัศน์ ThaiPBS ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ความคืบหน้าแผนการดำเนินงานกรมควบคุมมลพิษ

ตั้งแต่ปี 2546 หลังจากที่กรมควบคุมมลพิษได้รับคำสั่งจากศาล ก็ไปตรวจสอบลงพื้นที่เป็นระยะ มาโดยตลอด หลังจากมีคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ก็ได้เริ่มดำเนินการทำตามคำพิพากษาศาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา จ่ายเงินชดเชยให้ชาวบ้าน ทั้ง 22 ราย ลงพื้นที่ทุกเดือนเพื่อตรวจสอบ ปัญหามลพิษและว่าจ้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในการมาศึกษาหาแนวทางการฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้จนได้ แผนปฏิบัติการเพื่อแก้ไขการปนเปื้อนสารตะกั่วในลำห้วย แล้วเสร็จเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2558 ใช้งบประมาณกว่า 590 ล้านบาท ได้แก่ 5 แผนงานหลักดังนี้

- 1) แผนฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ และบริเวณโรงแต่งแร่และใกล้เคียงรวมระยะทาง 28 กิโลเมตร แบ่งออกเป็น 7 ช่วงดังนี้
  - ช่วงที่ 1 เฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบอย่างใกล้ชิด
  - **ช่วงที่ 2 ดุดตะกอนทั้งช่วง และสร้างฝายเพิ่มเติม (ป่าข้ามอญ)**
  - ช่วงที่ 3 ดุดตะกอนสะสมหน้าฝายเดิม KC4
  - ช่วงที่ 4 ดุดตะกอนสะสมหน้าฝายเดิม KC4/1
  - ช่วงที่ 5 สร้างฝายใหม่และดุดตะกอนสะสมหน้าฝาย (โบสถ์คลิตี้ล่าง)
  - **ช่วงที่ 6 ดุดตะกอนทั้งช่วง**
  - ช่วงที่ 7 เฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง

ช่วงที่เหลือทางกรมควบคุมมลพิษไม่ได้ฟื้นฟูแต่จะติดตามตรวจสอบการปนเปื้อนของตะกอน ตะกั่วอย่างต่อเนื่อง โดยให้เหตุผลว่าบริเวณดังกล่าวมีชาวบ้านอาศัยอยู่ไม่มาก โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ ที่เกษตรกรรม ส่วนบริเวณที่เป็นพื้นที่ป่าสงวนก็กำลังดำเนินการขออนุญาตและทำตามระเบียบเงื่อนไข ตามกฎหมาย

- 2) แผนติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 3) แผนด้านสุขภาพ
- 4) แผนด้านสังคมและเศรษฐกิจ
- 5) แผนติดตามประเมินการดำเนินการ

ประเด็นที่ 2 มาตรการรองรับระหว่างมีการฟื้นฟูของหน่วยงานรัฐ

- 1) ประสานกรมทรัพยากรน้ำ เพื่อทำประปาหมู่บ้าน
- 2) การดูแลแบบปลอดภัย
  - การดูแลตะกอนใช้วิธีการดูแลแบบปลอดภัย เครื่องจักรเล็ก
  - มีม่านปิดกั้นการฟุ้งกระจายของดิน 3 ชั้น เพื่อตรวจเช็คปริมาณตะกอน
  - ในการดำเนินงานจะแจ้งชาวบ้านก่อน

สาเหตุที่ดูแลแค่ 2 จุด เพราะเป็นพื้นที่ชุมชนอาศัยอยู่ สามารถเข้าไปได้ส่วนพื้นที่ได้ ในช่วงอื่นเป็นพื้นที่เข้าถึงยาก และเป็นเขตป่าตามกฎหมาย

และมีแผนในเรื่องการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดกรณีดังกล่าวในประเทศไทยอีก ทำให้เกิดเป็นกลไกหรือมาตรการทำให้มีการเยียวยาจากผู้ก่อมลพิษ กระบวนการที่ทำให้ผู้ก่อมลพิษรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 3 แผนรองรับเพื่อลดความเสี่ยงด้านสุขภาพของหน่วยงานภาคประชาสังคม

- 1) กระบวนการเตรียมความพร้อมเพื่อลดความเสี่ยงด้านสุขภาพของชาวบ้าน

การทำงานของชาวบ้านและเยาวชนเพื่อเป็นการสนับสนุนข้อมูลชุมชนในการเสนอให้เข้าไปอยู่ในแผนการฟื้นฟูของกรมควบคุมมลพิษ ทั้งแผนที่ใช้ประโยชน์ในลำห้วยแผนที่ระบาดวิทยา แผนผังเครือญาติ แสดงให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านจากการที่ชาวบ้านทำกันเอง ส่วนประปาภูเขาก็ไม่ตอบโจทย์การใช้น้ำของชาวบ้านทั้งหมด

- 2) กระบวนการแผนที่ระบาดวิทยา

เป็นการแสดงให้เห็นถึงปัญหาเรื่องของการปนเปื้อนสารตะกั่วในร่างกายของมนุษย์ ในสถานการณ์ปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะเชื่อมโยงกับแผนที่ผังเครือญาติ เพราะเป้าหมายของการฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้นั้นเพื่อนำไปสู่การทำให้ชาวบ้านสามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ดังนั้นตัวชี้วัดจึงเป็นสุขภาพของเนื่องจากชาวบ้านไม่ได้รับการตรวจสอบสารตะกั่วมาหลายปี จึงต้องให้มีกระบวนการให้ชุมชนรู้ปัญหาสุขภาพของตัวเอง โดยการมานำเสนอแลกเปลี่ยนพูดคุยกับหน่วยงานด้านสุขภาพ เพื่อหาทางที่จะลดความเสี่ยงและเฝ้าระวังสุขภาพของชาวบ้าน

ประเด็นที่ 4 ข้อเสนอต่อระบบการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ปนเปื้อน

1) สมพร เพ็งคำ : ศึกษวิจัยสมทบ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

➢ ชุมชนแสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูลำห้วยได้ จากการทำแผนที่ชุมชนที่แสดงถึงประโยชน์การใช้น้ำแผนที่ระดับชาติ ผังเครือญาติ ดังนั้น กรมควบคุมมลพิษควรนำชาวบ้านเข้าไปมีบทบาท รับฟังชาวบ้านและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมกับการควบคุมมลพิษในกระบวนการฟื้นฟูลำห้วยให้มากขึ้น

➢ กลไกที่เราอยู่ในปัจจุบันไม่พร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวจากกรณีคดีดี แม้กรมควบคุมมลพิษจะพยายามอย่างเต็มที่ในการฟื้นฟูลำห้วยคดีดีแต่ปัญหาอยู่ที่อำนาจในการสั่งการของกรมควบคุมมลพิษ ที่ไม่สามารถไปสั่งกระทรวงสาธารณสุข กรมวิชาการเกษตร หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินการร่วมตามแผนกรมควบคุมมลพิษได้ ดังนั้นจากกรณีคดีดีต้องนำไปเป็นบทเรียนในประเทศไทย ในเรื่องการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถมาทำงานร่วมกันได้อย่างเป็นระบบ

➢ แผนที่กรมควบคุมมลพิษทำมาแล้วต้องมีการเสนอเพื่อให้มีผลผูกพันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีกฎหมายเฉพาะ ในการรับตรงนี้ไปปฏิบัติเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปเป็นบทเรียนให้กับประเทศไทยได้ เช่น มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มติคณะรัฐมนตรี เป็นต้น อาจจะต้องมีการระบบกลไกใหม่ที่สามารถทำงานร่วมกันได้ทั้งระบบ

➢ คดีดีจะเป็นบทเรียนที่ดีในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่กระบวนการให้ความเห็นต่อแผนฟื้นฟูต่างๆ ของชุมชน เช่น กรณีการทำข้อมูลชุมชน เป็นต้น

2) สุรัชย์ ตรงงาม : เลขาธิการมูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (EnLAW)

➢ ตามกฎหมายเมื่อหมดสัญญาการทำเหมืองแล้ว เจ้าของเหมืองและทางผู้ที่ได้ขออนุญาตต้องมีหน้าที่ฟื้นฟูบริเวณดังกล่าวให้นำป่าไม้กลับมาสู่สภาพเดิมตามกฎหมาย เช่น เดิมเป็นพื้นที่เป็นป่าสงวน ถ้าใบอนุญาตหมดสัญญาแล้ว ต้องกลับมาเป็นพื้นที่ป่าสงวนของกรมป่าไม้เช่นเดิม

➢ กรณีของคดีดีจะเป็นคดีดีโมเดลเพื่อเป็นองค์ความรู้ในเรื่องการเยียวยาความเสียหายเกี่ยวกับเรื่องปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยเป็นกรณีแรกๆ ซึ่งจะเป็นกรณีตัวอย่างอีกหลายกรณี ทำให้เราเห็นถึงข้อจำกัด ในเชิงกฎหมายที่อาจจะต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อการคุ้มครองสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมเป็นจริงได้

3) นายแพทย์อรรถพล ชิพสัตยากร : ผอ.สำนักป้องกันควบคุมโรคที่ 5 จ.ราชบุรี
กรมควบคุมโรค

➤ เพื่อให้กระบวนการทำแผนที่ลดความเสี่ยงด้านสุขภาพละเอียด มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเกิดการมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ชุมชนควรมองถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการดังกล่าวด้วย

4) สุรพงษ์ กองจันทึก: ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษากะเหรี่ยงพัฒนา

➤ ควรปรับระบบอำนาจความยุติธรรมของไทย เพื่อให้การบังคับคดี มีความรวดเร็ว ตรงกับที่ศาลสั่ง ให้ผู้มีอำนาจระดับสูงเข้ามารับอำนาจและสั่งการตามคำสั่งศาล

5) ฅาตยา แววีร์คุปต์ : ผู้ดำเนินรายการ

➤ ปัญหาเกิดจากระบบของกฎหมาย แม้จะมีคำพิพากษาของศาลปกครองให้กรมควบคุมมลพิษฟื้นฟูลำห้วย แต่ในกระบวนการดำเนินการกรมควบคุมมลพิษ ต้องประสานกับหน่วยงานราชการหลาย ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการร่วมตามแผนกรมควบคุมมลพิษ ตรงนี้เป็นข้อเสนอเชิงระบบที่จะต้องสร้างกระบวนการของรัฐที่จะสนองต่อคำพิพากษาศาลปกครองหรือเจตนาการฟื้นฟูลำห้วยด้วยความทุ่มเท

➤ ต้องเพิ่มเติมกลไกที่จะทำให้การทำงานสอดรับกันทั้งกระบวนการได้อย่างเป็นระบบและได้คล่องมากขึ้น
